

וולפגנג שידר

מסטאלין למוסוליני

אמיל לודויג אצל הדיקטטורים של המאה העשרים

*תירגום מגרמנית: דן תמיר

ביולי 1932 הופיע בבית הוצאה וינאי ספר שעורר סנסציה כבר מעצם כותרתו: *שיחותיו של מוסוליני עם אמיל לודויג*.¹ לספר לא היו לא מחבר ולא עורך; הכותרת רמזה על כך שהמדובר בתמלילי שיחות שערך הדיקטטור הפשיסטי בניטו מוסוליני (Mussolini) עם אמיל לודויג (Ludwig). האמת היא שהספר הזה אכן התבסס על תרשומות שכתב לודויג לאחר ראיונות עם מוסוליני. היוזמה לכתיבת השיחות גם לא באה מצדו של מוסוליני, אלא מצדו של לודויג, שהמשיך באמצעותה את סדרת הראיונות שלו עם אישים ידועים בני התקופה. ייחודו של הספר היה כפול: ראשית, היה מפתיע שמוסוליני חשף בו חלק כה גדול מקורות חייו ומדעותיו, כמו שלא עשה מעולם קודם לכן. שנית, באופן מדהים למדי פתח מוסוליני את לבו לא בפני אחד מאוהדיו או אנשי חצרו הפשיסטים, אלא בפני "מתנגד מוצהר" של הפשיזם.² זה הקנה לספר אצטלה של אותנטיות מיוחדת, הגם שלרוב נטו להתעלם מן העובדה שזו בדיוק היתה מטרתו של מוסוליני: למצב את עצמו כדיקטטור פתוח וסובלני. ככל שהציג את עצמו כאנושי יותר בעזרתו של לודויג, כך נראה פחות מאיים כדיקטטור.

1 במקור הגרמני:

Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig (Berlin/Wien/Leipzig, 1932)

הספר החזיק 232 עמודים. תאריך יציאתו לאור של הספר, לפי דיווח של הקונסול הכללי האיטלקי בשטוטגרט, היה ה-

16 ביולי 1932 ולאחר "כעשרה ימים" היה בחנויות. הש'

Renzo De Felice, Mussolini e Hitler. I rapporti segreti 1922-1933. Con documenti inediti (Firenze, 1975), 201.

הביקורת הראשונה על הספר מתוארכת ל-8 ביולי. הש'

W.H. [Willy Haas], Mussolini debattiert, in: Die literarische Welt, 8 Juli 1932.

2 ר'

Deutsches Literaturarchiv Marbach, Nachlass Emil Ludwig, Unveröffentlichtes Manuskript „Geschenke des Alters oder der Sonnenuntergang“, 111.

הש' גם

Emil Ludwig, Gespräche mit Masaryk. Denker und Staatsmann (Amsterdam, 1935), 8: „[Ich] hatte [...] in den Gesprächen mit Mussolini beständig als sein Opponent auftreten müssen“.

אמיל לודוויג (Ludwig) נולד למשפחה של יהודים חילונים מברסלאו (Breslau).³ אביו, הרמן לודוויג כוהן (Ludwig Cohn) היה רופא עיניים מכובד, שעל רקע האפליה האנטישמית שחווה בעצמו ביקש לחסוך מילדיו את השם היהודי, שחש שמלווה אותו כסטיגמה. בשנת 1883 הציג בפני הממשלה הפרוסית הוראה של ממשלתו של וילהלם השני, לפיה ישונה שם המשפחה של ילדיו ל"לודוויג". שמו של אמיל לודוויג לא היה, לפיכך, שם מומצא שבחר לעצמו, אלא שמו הרשמי לפי החוק האזרחי – מה שלא מנע מאוחר יותר מאנטישמים לכנות אותו באופן מזלזל בשם "כוהן".⁴ לאפליה זו תרמה העובדה שאחרי שהמיר את דתו לפרוטסטנטיות בשנת 1902, שב בשנת 1922 לדת היהודית, במחאה על רצח ולטר רתנאו (Rathenau), שעמו היה מיודד. הוא זכה ליחס עוין מצד הימין הפוליטי גם עקב התמיכה התקיפה שהביע ברפובליקת וימאר, גם אם היה רק "רפובליקני מחמת הגיון" ["Vernunftrepublikaner"].

אחרי לימודי משפטים וקבלת תואר ד"ר למשפטים עבר לודוויג לטסין [טיצ'ינו Tessin Ticino] והתישב שם עם אשתו במושיה (Moscia) שלייד אסקונה (Ascona) – כשהוא פועל כסופר עצמאי ומתקיים מירושה משפחתית. בשנת 1932, זמן קצר לאחר פרסום השיחות, קיבל שם אזרחות שוייצרית. הצלחתו ככותב של ספרות יפה היתה צנועה יחסית, אך מאז תחילת מלחמת העולם הראשונה שימש גם כתב של הברלינר טאגסבלאט (*Berliner Tagesblatt*) באוסטריה, דרום-מזרח אירופה ותורכיה. בעוד שבהתחלה נשאב לחלוטין ל"רעיונות של 1914", במהלך המלחמה פיתח תודעה אנטי-מלחמתית ופציפיסטית הולכת וגוברת. אחרי 1918 היה אחד הנציגים האינטלקטואלים הבודדים של רפובליקת וימאר שמסוגלים היו גם למלא תפקידים חצי-רשמיים במדינות רבות.⁵ לאור ביוגרפיה זו אין זה מפליא שב-10 במאי 1933, יחד עם שכנו

3 אין ביוגרפיה מקיפה של אמיל לודוויג. אולם הש'

Franklin C. West, Success Without Influence. Emil Ludwig during the Weimar Years, in: Leo Baeck Institute Yearbook 30 (1985), 169-187; Hans-Jürgen Perrey, Der „Fall Emil Ludwig“. Ein Bericht über eine historiographische Kontroverse der ausgehenden Weimarer Republik, in: Geschichte in Wissenschaft und Unterricht 43 (1992), 169-181; Eberhard Kolb, „Die Historiker sind ernstlich böse“. Der Streit um die „Historische Belletristik“ in Weimar-Deutschland, in: Norbert Finzsch/Hermann Wellenreuther (Hgg.), Liberalitas. Festschrift für Erich Angermann zum 65. Geburtstag (Stuttgart, 1992), 67-86.

4 הש'

Perrey, Der „Fall Emil Ludwig“, 177

שמדווח על התקפה פולמוסית של חבר בית הנבחרים מהמפלגה הנציונלסוציאליסטית, גראף צו רונטלוב (Zu

Reventlow), על לודוויג ברייכסטאג ביוני 1929.

5 שם, עמ' 176 והלאה.

אריך מריה רמארק (Remarque), נאלץ לשמוע במרירות ברדיו שגם ספריו נפלו קרבן לשריפת הספרים הנאצית בכנר האופרה של ברלין.⁶

לפרסום בינלאומי זכה לודוויג בשנות העשרים, כסופר היסטורי-פוליטי. בביבליוגרפיה של עבודותיו משנת 1947 נזכרים 116 פרסומים עצמאיים, 459 הוצאות מחודשות ותרגומים של יצירותיו ל-27 שפות שונות.⁷ התפוצה הכוללת של ספריו הגיעה ל-12.53 מיליון עותקים.⁸ באקט רברבני ביותר של האדרה עצמית – כזה שנועד גם להרשים את מתנגדיו הרבים – ציין לודוויג את שיעור התפוצה של עבודותיו המוקדמות בפרסומים חדשים שיצאו מתחת עטו.⁹ הוא היה סופר גדול; ברפובליקת וימאר, רק תומס מאן (Mann) וקרל מאי (May) עלו עליו במספר העותקים שמכרו מספריהם. הכנסותיו היו כה גבוהות, עד שיכול היה לחיות טוב מהתמלוגים גם בארצות הברית, שאליה עקר בשנת 1940, עקב לחץ מצד הממשלה השוייצרית. בשנת 1945 חזר למושיה, שבה הלך לעולמו שלוש שנים לאחר מכן.

את פריצת הדרך הספרותית שלו עשה לודוויג בשנת 1920, עם חיבורו בן שלושת הכרכים *גתה: סיפורו של אדם* (*Goethe: Geschichte eines Menschen*). שבעקבותיו באו גם יצירות דומות שהציגו את חייהם של נפולאון (בשנת 1924), ישוע (1928), לינקולן (1930) ומיכאלאנג'לו (בשנת 1930 גם כן).¹⁰ בביוגרפיות אלו פיתח לודוויג סגנון ייחודי משלו, שנע לסירוגין בין ספרות יפה לכתיבה מדעית. הוא לא כתב רומאנים היסטוריים, אך גם לא ביוגרפיות המבוססות על מקורות; הוא ראה בעצמו ביוגרף העוסק בחייהם ובעולמם

6 הש' לציטוט שם, עמ' 180 ואילך: "נגד סילוף ההיסטוריה שלם וביזוי דמויותיה הגדולות, למען יראת כבוד בפני העבר שלנו! אני משליך לאש את כתביהם של אמיל לודוויג וורנר הגמן (Hegemann)!"

7 הש'

Michael Kienzle, Biographie als Ritual im Fall Emil Ludwig, in: Annamaria Rücktäschel/Hans Dieter Zimmermann (Hgg.), Trivialliteratur (München, 1976), 231; Kolb, „Die Historiker sind ernstlich böse“, 71.

כמו גם

Books by Emil Ludwig (Moscia, 1947).

8 הש'

Kienzle, Biographie als Ritual im Fall Emil Ludwig, 231.

9 הש' למשל

Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig

מעמ' 234 ואילך.

10 ר'

Emil Ludwig, Goethe. Geschichte eines Menschen, 3 Bde. (Stuttgart/Berlin, 1920); Napoleon (Berlin, 1924); Der Menschensohn (Berlin, 1928); Lincoln (Berlin, 1930); Michaelangelo (Berlin, 1930).

של גיבוריו, שאותם ביקש להבין ולפענח באמצעות ניתוחים פסיכולוגיים. רבות צוטט תאורו העצמי, שבו הכריז בכנות: "החוקר מוצא, כותב הרומנים ממציא והביוגרף מתמצא"¹¹ [משחק מלים; במקור: – findet – erfundet – empfindet]. למרות שלודויג בפירוש לא ראה בעצמו היסטוריון מקצועי, תקף אותו הממסד האקדמי ההיסטורי בעוצמה רבה. היסטוריונים אוניברסיטאיים בולטים של רפובליקת וימאר, מחלקים שונים של הקשת הפוליטית – דוגמת וילהלם שוסלר (Schüssler), פריץ הרטונג (Hartung), היינריך ריטר פון סרביק (Ritter von Srbik) ואוטו וסטפאל (Westphal), אך גם פרידריך מיינקה (Meinecke) והנס דלברוק (Delbrück) – פתחו בשנת 1928 במתקפת השמצות עתונאית נגד הסופר המצליח בכתב העת ההיסטורי [Historische Zeitschrift],¹² עד שקרל פון אוסיצקי (Von Ossietzky) העיר על כך בלגלוג על דפי ה-*Weltbühne* ש"ההיסטוריונים כועסים. ברצינות".¹³ אולם בסופו של דבר לא הצליחו ההיסטוריונים המקצועיים לבטל את ערכן של יצירותיו של לודויג באמצעות תיוגן המתריס כלא יותר מ"סיפורת היסטורית"; באותה מידה גם לא יכלו לבלום את הצלחתו העתונאית.¹⁴ ביקורתם התמקדה כמעט כולה בשלושה ספרים של לודויג: *ביסמארק: סיפורו של לוחם, יולי 1914* ובראש ובראשונה *וילהלם השני*.¹⁵ בספרים אלה התרחק לודויג מן ההתמודדות החד-מימדית [einseitig] עם שאלת אשמת המלחמה, שאליה הקדישו את זמנם ואת מרצם רוב ההיסטוריונים הגרמנים של העת החדשה אחרי 1919. במקום זאת, העלה – מתוך דחף חינוכי, שלעיתים קרובות היה גם נאיבי – את תזת "התבוסה המודחקת".¹⁶ מכך עולה בבירור שהסיבות למחלוקת,

-
11	מצוטט למשל אצל
	Kienzle, <i>Biographie als Ritual im Fall Emil Ludwig</i> , 232.
12	והש' לכך בדקדקנות את ניתוחו המצוין של
	Kolb, „Die Historiker sind ernstlich böse“.
13	ר'
	Karl von Ossietzky, <i>Die Historiker sind ernstlich böse</i> , in: <i>Die Weltbühne</i> , 11 Dezember 1928, 877-879.
14	הש' לעלון שהוציאה מערכת ה- <i>Historische Zeitschrift</i> :
	<i>Historische Belletristik. Ein kritischer Literaturbericht</i> (München/Berlin, 1928)
15	ר'
	Emil Ludwig, <i>Bismarck. Geschichte eines Kämpfers</i> (Berlin, 1926); <i>Juli 1914</i> (Berlin, 1929); <i>Wilhelm der Zweite</i> (Berlin, 1925).
16	הש' לכך באופן כללי
	Ulrich Heinemann, <i>Die verdrängte Niederlage. Politische Öffentlichkeit und Kriegsschuldfrage in der Weimarer Republik</i> (Göttingen, 1983).

שכונתה ברשעות "פרשת אמיל לודויג", היו פוליטיות בעיקר, ולא מדעיות.¹⁷

מבחינה קונצפטואלית, היה מדובר למעשה במידה רבה ב"מריבות סרק סגנוניות".¹⁸ לודויג סבר שאת ההיסטוריה עושים "אנשים גדולים". בכך לא נבדלה גישתו להיסטוריה באופן מהותי מהגישה שהיתה נפוצה בקרב חברי הגילדה ההיסטורית הגרמנית; לודויג גם החשיב את מייצגיה הבולטים לגיבורים לא פחות משעשו זאת מתנגדיו האקדמיים, שבשבילם היה ביסמארק קנה המידה לכל דבר בערך. אולם בשונה מהם, לודויג לא ביקש למדוד את גדולתם ההיסטורית של גיבוריו לפי מעשיהם, אלא לבחון ולשחזר את אישיותם מבחינה פסיכולוגית. כך מצא לודויג את וילהלם השני אחראי לפרוץ מלחמת העולם הראשונה: הוא האמין שיש בכוחו להסביר זאת על סמך מבנהו הנפשי [במקור Psyche] ופטר את עצמו מהדיון בו כאישיות [entlastete ihn damit als Person].

המהומה בקרב ההיסטוריונים בנוגע לסגנונו הייחודי של לודויג בכתבת ביוגרפיות בקושי הספיקה לדעוך, וכבר הלך לודויג עוד צעד נוסף קדימה. האדרתו את "האנשים הגדולים" לא נעצרה בהיסטוריה: הוא פנה למדינאים בני זמנו. מבחינתו היה זה מעבר חלק: הוא באופן מובהק לא ראה הבדל "בין חיים למתים" כשהיה מדובר בכתבת ביוגרפיה.¹⁹ בעקיצה ישירה שהופנתה כלפי גילדת ההיסטוריונים, הצדיק את המפגשים עם החיים בהיותם שוי ערך לעיסוק עם אישים דגולים מההיסטוריה:

"אילו ניתן היה להגיע לידי הכרות עם אנשים רק מעיון במסמכים, אזי היתה מצטמצמת ההכרות לדמויות היסטוריות בלבד. אולם כשהמדובר באנשים חיים, תופס ההווה החי את מקומם של המסמכים, וחושף כמה שהוא חושף. מי שמתמר להיות מסוגל לשפוט את הדברים ללא כעס או משוא פנים [sine ira et studio], שתר אחר אובייקטיביות שאינה ניתנת להשגה – פשוט חושש מהכרות עם אנשים שעליו לתאר. אולם אנו – שאיננו בורחים מההתרשמות

17 ר'

Niels Hansen, Der Fall Emil Ludwig (Oldenburg, 1930).

18 ר'

Kienzle, Biographie als Ritual am Fall Emil Ludwig, 237.

19 ר'

Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig, 24.

שטובעת בנו האישיות אלא מחפשים אותה, מכיון שהיא המבע היקר והגלוי ביותר [unvertretbare] של הקיום – אנו נלהבים פי שניים ממפגשים כאלה ומכירים את תוצאותיה של השפעה אנושית – שאת קיומה אין אנו מכחישים ושבערכה איננו ממעיטים²⁰.

ציטוט מפתח זה מראה בבירור שלודויג הביוגרף היה בסופו של דבר עתונאי; המפגש עם אדם חי ריתק אותו יותר מאשר העתיד של אישים דגולים מההיסטוריה, שכבר חלף לו. בעיני לודויג, היתה למילה המדוברת "יותר משמעות" בניתוח ההיסטורי מאשר למילה הכתובה.²¹

החל משנת 1930 לערך הרבה בנסיעות במטרה לערוך עם "מנהיגי אירופה" שיחות שאת תוכן עיבד אחר כך למה שתפס כדיוקני אישיות.²² בעיניו היו שיחות אלו אותנטיות יותר מכל הביוגרפיות ההיסטוריות שכתב עד אז. הן היו, כפי שגרס בניסוח מאלף, "משורטטות בהתאם לטבע", לא בהתאם להיסטוריה.²³ ללא ספק היתה זו צורה של היסטוריה בעל פה, גם אם לודויג עצמו, כמובן, עוד לא הכיר את המושג הזה. הוא יצר סוגה חדשה, דיוקן המדינאי, שלא התבסס על ראיונות בלבד אך גם לא רק על מחקרים קודמים. על בסיס ההערות שכתב לעצמו במהלך הראיונות פרסם לודויג תרשומות שתאמו רק פחות או יותר למהלך של השיחות בפועל. תמיד הכין את שאלותיו בקפידה, אולם לא שילב אותן באופן סדור בשיחה; הוא אהב לסטות בספונטניות מנושא כלשהו, אם נראה לו שכבר אינו פורה. לא הפריע לו שעקב צורת העבודה הרופפת הזו איבד לעתים את השליטה בראיון; נראה שגם היה מודע לכך. עם זאת, כמה ממראייניו ניצלו את האמון העיור שנתן בהם, כדי להפוך את הראיון להצגה תאטרלית שלהם עצמם. לחקור אנשים חיים

20 ר'

Emil Ludwig, Die drei Männer in Rom. Der Papst – Der König – der Diktator, in: Vossische Zeitung, 19 Mai 1929.

מצוטט לפי

Franklin C. West (Hg.), Emil Ludwig. Für die Weimarer Republik und Europa. Ausgewählte Zeitungs- und Zeitschriftenartikel 1919-1932 (Frankfurt a. M., 1991), 156.

21 ר'

Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig, 17.

22 הש' לתאור שיחותיו עם "מלכים ודיקטטורים" ב -

Emil Ludwig, Geschenke des Lebens. Ein Rückblick (Berlin, 1931), 577-657.

23 ר'

Ludwig, Führer Europas. Nach der Natur gezeichnet (Amsterdam, 1934).

אודות הביוגרפיה שלהם ולכתוב את הביוגרפיה של אנשים שמתו מזמן לא היה אותו דבר: שיחותיו של לודויג עם בני זמנו הובילו בהכרח לסיטואציה אינטראקטיבית, שבה האנשים שחקר השפיעו על מהלך השיחה או אפילו הכווינו אותו.

בשנת 1930 ערך לודויג שיחות עם אריסטיד בריאנד (Briand);²⁴ באותה שנה גם פגש את כמאל פאשה (Kemal Pascha) באנקרה.²⁵ משך מספר שנים ברציפות ביקר אצל הנשיא הצ'כוסלובקי תומס מסריק (Masaryk), שאותו מיקם כבר בשנת 1928 ב"מקום הראשון" בין המדינאים הגדולים של אירופה.²⁶ בשונה מרבים מבני שיחו האחרים, עם מסריק יכול היה "להסכים בנוגע לרוב הבעיות", ולכן פרסם גם את ה"שיחות על פילוסופיה פוליטית" עם מסריק כספר רחב יריעה.²⁷ דיווחים קצרים הופיעו על מפגשיו עם פרידטיוף ננסן (Nansen), ולתר רתנאו (Rathenau), ג'וזפה מוטה (Motta) השוייצרי, לויד ג'ורג' (Lloyd George), אלפתריוס וניזלוס (Venizelos) היווני ומלך מצרים פואד הראשון.²⁸ בשנת 1929 ביקר ברומא אצל האפיפיור פיוס (Pius) האחד-עשר, אצל המלך ויטוריו עמנואל (Vittorio/Viktor Emanuel/e) השלישי ואצל בניטו מוסוליני.²⁹ בסוף שנת 1929 פגש באיסטנבול גם את לב טרוצקי (Trotzki), שאמנם כבר לא היה אחד משליטיה של אירופה, אך בעיני לודויג עדיין נמנה על "הגדולים".³⁰

ללודויג לא הפריע שבין בני זמנו, שאותם הכתיר כ"מנהיגי אירופה", היתה גם חבורה של רודנים. למרות

24 ר'

Ludwig, Briand. Die Karriere eines grossen Staatsmanns, in: Neue Freie Presse, Morgenblatt, 28 Februar 1930; Briand und der Friede, Neue Freie Presse, 6 März 1930.

25 ר'

Ludwig, Besuch bei Mustafa Kemal Pasche. Die neue Türkei, in: Neue Freie Presse, Morgenblatt, 9 und 11 März 1930.

26 ר'

Ludwig, Gibt es heute Grosse Männer?, in: Vossische Zeitung, 1 Januar 1928.

27 ר'

Ludwig, Gespräche mit Masaryk. Denker und Staatsmann (Amsterdam, 1935), 8.

28 הש' גם למה שכתב לודויג בספריו

Führer Europas, 15-47, 115-150, 151-173, 177-214, 215-263; Geschenke des Lebens, 585-589.

29 ר'

Ludwig, Drei Männer in Rom, 153-162.

30 ר'

Emil Ludwig, Trotzki auf der Insel, in: Berliner Tagblatt, 1 Januar 1930.

שבפועל העלה שאלות ביקורתיות, הותיר את התשובות לרוב ללא פרשנות, לא העלה שאלות עוקבות ולא סתר אותם. דיוקנאות הפוליטיקאים שלו, גם כשעסקו בדיקטטורים, שמרו באורח מוזר על אופי אסרטיבי. לודויג יכול היה לטעון להגנתו שלו היה נהוג אחרת כלל לא היה מתאפשר לו לערוך את השיחות הללו. אולם השתדלותו להעניק מימד של אנושיות תרמה, במיוחד במקרה של הדיקטטורים, להמעטה במידת הסכנה הנשקפת מהם. זה תקף במיוחד לגבי השיחות שערך עם סטאלין (Stalin) ועם מוסוליני; בפרסומם [publizistische Verwertung] בו זמנית כמעט, בשנת 1932, עורר סנסציה בינלאומית. זה היה דבר יוצא דופן, שמישהו התעניין במידה שווה בשני הדיקטטורים האלה, המנגדים כל כך. ברית המועצות הפיחה רוח חיים בפנטזיה של אחוות העובדים הבינלאומית מאז מהפכת אוקטובר 1917 באותה מידה שבה הלהיב המשטר הפשיסטי באיטליה את העולם הבורגני מאז "המצעד על רומא"; כשם שסטאלין ייצג בסוף שנות העשרים את הקומוניזם, כך התייצב מוסוליני כנציג הפשיזם. מכיון שמדובר היה בשתי מערכות חברתיות פוליטיות עוינות שניצבו זו נגד זו, היו אמנם מצד אחד תומכים [fellow travellers] קומוניסטים שנסעו לברית המועצות ומצד שני אוהדי פשיזם, שנסעו לאיטליה; אולם אף אחד לא העלה בדעתו את הרעיון לנסות ולהכיר את שתי הדיקטטורות מאותה נקודת מבט אישית שלו. אמיל לודויג היה אחד הראשונים שעשו זאת בגרמניה.³¹

כבר משלב מוקדם התעניין לודויג בשתי המדינות שהיו תחת שלטון דיקטטורי. במקרה של איטליה זה לא היה מפתיע, מכיון שראה את הארץ הזו כמולדתו כמעט. בשנת 1907 כבר יצא ממקום מושבו בטיצ'ינו למסע ראשון בה, ומאז נהג לחזור אליה דרך קבע, גם אם לרוב רק כתייר.³² בשנת 1923 כתב מאמר ראשון על מוסוליני.³³ אולם ראוי לציין גם שכבר בסתיו 1925 יצא בפעם הראשונה למסע בברית המועצות.

31 אחד הגרמנים הבולטים שסייר לפני לודויג גם בברית המועצות וגם באיטליה היה פריץ שוטהופר (Schotthöffer), שבין השנים 1900 ל-1943 היה כתב ועורך בפרנקפורט צייטונג. הש'

Fritz Schotthöffer, Sowjetrussland im Umbau (Frankfurt a. M., 1922); Il fascio. Sinn und Wirklichkeit des italienischen Faschismus (Frankfurt a. M., 1924).

לגבי שוטהופר עצמו, הש'

Matthias Heeke, Reisen zu den Sowjets, Der ausländische Tourismus in Russland 1921-1941 (Münster, 2003) 617f.

32 הש'

Ludwig, Geschenke des Lebens, 246.

33 ר'

Ludwig, Entwurf eines Manifestes, in: Die Weltbühne 19 (1923), 133f.

בהזדמנות זו יצא לו להשתתף בארוחת ערב חגיגית של האקדמיה למדעים במוסקבה, שבה נכח גם מיכאיל קלינין, שבאותה תקופה היה באופן רשמי ראש המשטר בברית המועצות.³⁴

ב- 13 בדצמבר 1931 היה לודוויג לאחד העתונאים הזרים הראשונים שזכו לערוך ראיון עם סטאלין.³⁵ לפניו התקבלו לראיון אצל סטאלין רק המומחה האמריקאי לענייני חקלאות תומס ד. קמפבל (Campbell) בינואר 1928 והעתונאי אויגן ליונס (Lyons) מסוכנות הידיעות יוניטד פרס בנובמבר 1930.³⁶ תאורו של קמפבל מאוחר יותר את השיחה הזו בספרו *רוסיה: שוק או איום?* [Russia. Market or Menace?]³⁷ הביאה את סטאלין ל[כתיבת] מאמר תיקון נזעם, שיותר מכל הצביע על כך שהדיקטטור הקומוניסטי לא מסוגל היה להסכין עם עתונות חופשית.³⁸ פרסומו המאוחר יותר של *תמליל הראיון עם מר קמפבל* [Niederschrift der Unterredung mit Herrn Campbell] לא הצליח לשנות את הרושם הזה, אולם הוא שרטט את הדרך שבה עתיד היה סטאלין לנהוג בשיחות מאותו סוג: הוא שמר לעצמו את הזכות לפרסום ראשון של נוסח הראיון.³⁹ הכל מצביע על כך שאמיל לודוויג היה הראשון שחייב היה לקבל את התנאי הזה. תמליל שיחתו בת שלוש השעות עם סטאלין פורסמה לראשונה ב- 30 באפריל 1932 ברוסית בכתב העת המוסקבאי *בולשוויק* [Bolschewik],⁴⁰ טרם הופעתה של גרסה גרמנית בעתון הוינאי *נויה פריה פרסה* [Neue Freie Presse], בשלושה חלקים.⁴¹ בטקסט הגרמני היתה זו רק גרסה מקוצרת, שממנה הושמטו

הש' 34

Ludwig, *Geschenke des Lebens*, 719-721.

ר' 35

Ludwig, *Unterredung mit Stalin*, in: *Neue Freie Presse, Morgenblatt*, 2-4 Juni 1932; *Der Herr des Kremls. Begegnungen mit Stalin*. *Neue Freie Presse*, 19 August 1932.

הש' עם 36

Robert Conquest, *Stalin. Der totale Wille zur Macht. Biographie* (München/Leipzig, 1991), 237.

ר' 37

Thomas D. Campbell, *Russia: Market or Menace?* (London, 1932).

ר' 38

J. W. Stalin, *Herr Campbell schneidet auf*, in: *Stalin, Werke* (Stuttgart, 1955) Bd. 13, 131f.

תמליל השיחה עם מר קמפבל, 28 בינואר 1929. מצוטט ב-

Bolschewik, 30 November 1932.

הש' עם 40

Stalin, *Werke*, Bd. 13, 109.

ר' 41

Emil Ludwig, *Unterredung mit Stalin*.

מספר הכרזות מרכזיות של סטאלין.

בודאות ניתן לומר שהיתה זו גם אשמתו של סטאלין, שלודויג – בניגוד למנהגו בדרך כלל – לא תאר את הסביבה שבה התקיימה השיחה ולא חלק עם קוראיו את התרשמותו מהתנהגותו של הדיקטטור. את אלה השלים רק בשנת 1942, בביוגרפיה שכתב על סטאלין.⁴² הוא תאר שם את חדר העבודה של סטאלין בקרמלין כסגפני באורח יוצא דופן, כזה "החף מכל מותרות" ושדומה ל"חדר ייעוץ במרפאה".⁴³ בהתנהגותו של סטאלין משכו את תשומת לבו בראש ובראשונה "המחוות המונגוליות" ו"הפה הצר". כל היותו היתה "אטית וכמעט חתולית: ההליכה, אופן ההבעה, התנועה".⁴⁴ במיוחד נחרת בזכרונו של לודויג שבמהלך כל השיחה סטאלין "הביט בפניו בקושי פעמיים". לכן הותר עליו בסך הכל רושם "זר וקר", כמו גם "עגמומי למדי".⁴⁵ בנסיגותיו להוציא את הדיקטטור הקומוניסטי מסגירותו במהלך השיחה בת שלוש השעות נחל לודויג הצלחה דומה לזו של עתונאים מערביים שראיינו אותו מאוחר יותר.⁴⁶ את טענתו של סטאלין שלא אדם אחד מקבל את כל ההחלטות הפוליטיות בברית המועצות חייב היה להשאיר ללא התנגדות, כמו גם את הטענה שטרוצקי נשכח לחלוטין בברית המועצות מאז הגירתו ממנה. עם זאת השכיל לודויג מדי פעם לנסח את שאלותיו לסטאלין כך שעצם שתיקתו או נסיגותיו לסטות מהנושא כבר היוו תשובה. כך היה במידה מסוימת עם השאלה האם בצעירותו לקח סטאלין חלק במעשי שוד לשם מימון המפלגה הסוציאליסטית הבלתי חוקית ברוסיה.

על שאלתו הישירה של לודויג מדוע הוא מעשן סיגריות במקום את "המקטרת האגדית" שלו, אמר להגנתו הדיקטטור המופתע שפשוט שכח אותה בבית. במקרה אחד גם הזכיר סטאלין את הוריו, אולם אמר – בניגוד לאמת – שהיה לו טוב אצלם. בסמינר הכמרים הרוסי-אורתודוקסי, שאליו הלך מרצונו החופשי, עבר טראומה מ"השיטות הישועיות", אבל לצד זאת גם למד כיצד ניתן לפקח על "המחשבות האינטימיות

סדרת המאמרים פורסמה תחת הכותרת והתאריך "מוסקבה, 24 במאי", כאילו מדובר היה בדיווח עתונאי אחד: "הגליון

האחרון של הדו-שבועון 'בולשביק' מביא את השיחות שלהלן, שערך סטאלין עם הסופר הגרמני אמיל לודויג".

42 ר'

Ludwig, Stalin (New York, 1942).

43 הש' עם התרגום הגרמני:

Ludwig, Stallin (Zürich, 1945), 9.

44 שם.

45 שם, עמ' 11.

46 שם, עמ' 7. לודויג מדווח שהשיחה נמשכה שלוש שעות ומציין (בעמ' 192) שאומנסקי (Umansky), מי שלימים היה

שגריר ברה"מ במכסיקו, שימש כמתורגמן.

ביותר" של אנשים בעזרת שליטה תודעתית.⁴⁷ די ברור שאת עיקר מטרתו – חשיפת אישיותו של סטאלין וגילוי האדם שמאחורי הדיקטטור הקודר – לא השיג לודויג באמצעות התובנות האישיות הספורות הללו. ההצצות החטופות הללו אל תהליך החיברות שעבר בנעוריו בודאי לא היו בלתי-נעימות לסטאלין, אחרת לא היה מתיר לפרסם את תמלילי שיחותיו עם לודויג ולכלול את הטקסט כולו בקובץ כתביו שפורסם זמן לא רב לאחר מכן. הוא יכול היה להיות מרוצה במיוחד מכך ששכנע את לודויג ש"רק שאריות המעמדות הגוועים" – שבהם התכוון ל"קולאקיות"^{*} – עוד פחדו מהשלטון הסובייטי. בכנות גמורה אף הוסיף שהבולשביקים לא יירתעו מ"איומי" הקולאקים, אלא רק "ישקדו על חיסולה של השכבה הבורגנית הזו".⁴⁸ אם מטרתו של סטאלין היתה לזכות באמצעות הראיון הזה באהדה גם מחוץ לתחום השלטון הסובייטי, הרי שאמירה מקוממת זו בודאי סיכלה לחלוטין את השגתה. חיבורו של לודויג שיחות עם סטאלין קיבל משמעות היסטורית לא מפני שהטקסט הציג את הדיקטטור הקומוניסטי באור אנושי, אלא מפני שחשף מבלי משים את אישיותו הרצחנית.

פגישותיו של לודויג עם מוסוליני היו מסובכות הרבה יותר. בעוד שעם סטאלין נפגש רק פעם אחת ויחידה, עם הדיקטטור הפשיסטי דיבר פעמים רבות. ראשית, ביקש להתקבל לראיון בשנת 1929; הדבר עלה בידו פעמיים, ב- 20 בפברואר וב- 4 במארס 1929.⁴⁹ מדיווחו על הפגישות הללו עולה קודם כל שהתרשמותו מהדוצ'ה כאדם היתה שונה לחלוטין מהרושם שנוצר בהופעותיו הפומביות. בהתבוננות החודרת מעבר למחוות המחושבות שלו, גרס לודויג, מוסוליני נראה לו "טבעי, נטול פוזה, מבורך בחוש חד לניואנסים".⁵⁰ בעייתית עוד יותר העובדה שלודויג השתכנע מנימוקיו "המוסריים-פוליטיים" של מוסוליני לדיקטטורה.⁵¹ ברור שמוסוליני הצליח לשטות בלודויג, כששכנע אותו שברצונו לעשות שימוש ברודנותו האישית רק באופן קונסטרוקטיבי, ולא לדיכוי בני עמו. בהקשר זה יש לציין הערכה מוטעית נוספת של

47 שם, עמ' 101. ר' גם

Ludwig, Unterredung mit Stalin, in: Neue Freie Presse, 3 Juni 1932.

* "קולאקים" – כינוי סובייטי לאכרים ששמרו על סוג של בעלות פרטית על אמצעי הייצור שלהם (המתרגם).

48 ר'

Stalin, Werke, Bd. 13, 99f.

49 הש' לרשימת הפגישות שבארכיון ההיסטורי של משרד החוץ ברומא, קבינט, חלק א', תיק 43.

50 ר'

Ludwig, Die drei Männer in Rom, 157.

51 שם, עמ' 160.

לודוויג: הוא השתכנע ש"איש זה רוצה להמנע ממלחמה".⁵² אמנם לא נעלם ממנו שהדוֹצ'ה נשא פעמים רבות נאומים אימפריאליסטיים אגרסיביים, אולם הוא ראה ב"נאומים פשיסטיים" אלה תעמולה בלבד;⁵³ הוא סרב להאמין בכך שהדיקטטורה של מוסוליני היתה מוכוונת כבר מתחילתה למלחמה.⁵⁴ לבסוף, השתכנע גם בכך שמוסוליני אינו מעונין ב"התפשטות של הפשיזם באירופה".⁵⁵ בעוד שלפני שיחתו עם סטאלין וגם אחריה נדמה היה לו שביכולתו לחוש באד נשימותיה של מהפכה עולמית, כבר אחרי הפגישות הראשונות שלו עם מוסוליני הצהיר בהקלה שמהפשיזם לא נשקפת שום סכנה דומה.

בסך הכל שיכפל לודוויג בדיוק את הדימוי הציבורי שמוסוליני ביקש ליצור לעצמו בתקופה ההיא. שאיפתו לרדת לעומק טבעו האמיתי של הדיקטטור בשיחה אישית עמו – שאיפה זו לא התגשמה.

עוד לפני מסעו למוסקבה ביקש לודוויג בעזרת המוציא לאור שלו במילאנו, ארנולדו מונדאדורי (Mondadori), לקבוע שוב פגישה עם מוסוליני; כזו אכן נקבעה לו ל- 21 במאי.⁵⁶ בהקשר לכך יש לזכור שאצל מוסוליני – בשונה מאצל סטאלין – ראיונות לא היו דבר יוצא דופן. מאז עלייתו לשלטון העביר מדי יום חלק גדול מזמנו בפגישות פרטיות עם אישים נבחרים.⁵⁷ ראיונות אלה היו חלק מפולחן המנהיג המתוכנן והמאורגן שלו: באמצעותם הוא ביקש לבנות מערכת יחסים מבינה ואוהדת עם חברי הנהגה חשובים של המפלגה הפשיסטית, במטרה לקשור אותם אליו. לא פחות חשובה בעיני מוסוליני היתה קניית אוהדים מחו"ל באמצעות שיחות אלו, שמטרתן היתה ללמד את אורחיו על הישגי הפשיזם ונחיצות הדיקטטורה

52 שם, עמ' 158.

53 שם, עמ' 159.

54 הש' בנוסף גם ל-

Wolfgang Schieder, *Kriegsorientierung im faschistischen Italien*, in: Schieder, *Faschistische Diktaturen. Studien zu Italien und Deutschland* (Göttingen, 2008), 99-110; Giorgio Rochat, *Le guerre italiane 1935-1943. Dall'impero d'Etiopia alla disfatta* (Torino, 2005)

55 ר'

Ludwig, *Die drei Männer in Rom*, 158f.

56 הש' לכך גם את דיווחו של ארנולדו מונדאדורי, בתוך

Emil Ludwig, *Colloqui con Mussolini. Riproduzione delle bozze della prima edizione con le correzioni autografe del duce* (Milano, 1950), VII-XXVII: „Breve Cronistoria della genesi della prima e della seconda edizione dei 'colloqui con Mussolini'“, XI.

57 הש' גם

Wolfgang Schieder, *Audienz bei Mussolini. Zur symbolischen Politik faschistischer Diktaturherrschaft*, in: Petra Terhoeven (Hg.), *Italien, Blicke. Neue Perspektiven der italienischen Geschichte* (Göttingen, 2010), 107-132.

האישית שלו, במטרה שיעבירו את המסר הלאה. בשונה מסטאלין, שיכול היה לרתום את המפלגות הקומוניסטיות בכל עולם שהיו מאוגדות בקומינטרן לתמיכה – ולו רק הצהרתית – בברית המועצות, לא יכול היה מוסוליני להשען על שום ארגון מחוץ לאיטליה בנסינותיו הגלויים להפוך את אירופה לפשיסטית. לגיוס אוהדים מארצות זרות היה לפיכך חשיבות גדולה בעיניו.

מאז שנת 1929 התקיימו פגישות אלו באולם מפת העולם (Sala del Mappamonde) בארמון ונציה שברומא, שבו קבע מוסוליני את משכנו. היה זה אולם ענק, שאורכו 18 מטרים ורוחבו 15 מטרים, שגובה תקרתו 12 מטר, שמוסוליני השאיר ריק לחלוטין רוב הזמן. כדי להגיע אל מוסוליני, חייבים היו המבקרים לצעוד לכל אורך האולם הרנסנסי על רצפת השיש שלו, החלקה כראי, עד למכתבתו. לודוויג תאר בפרוטרוט את עיצוב הפנים הזה, שלא היה מקובל בפגישות רשמיות במאה העשרים, כמו גם את "המסע לאורך האולם", מבלי להרהר על מה שעומד מאחורי כל המופע הזה.⁵⁸ ההליך הזה – כמו גם הדרך הארוכה בתוך הארמון וזמן ההמתנה בחדר המבואה שלעתים קרובות הוארך בכוונה תחילה – נועד להעצים את יראתו של המבקר. הפגישות היו מאורגנות בקפידה; זו היתה העמדה פוליטית מלוטשת לפרטי פרטים, שהדוֹצ'ה שלט במהלכה בכל רגע נתון. במקרה של מבקרים מחוץ לארץ, השיג מוסוליני את מטרתו כשעלה בידו לזכות באהדתם באמצעות הופעתו המסוגננת ולהראות בעיניהם כ"דיקטטור טוב". מול אמיל לודוויג עלה הדבר בידו באופן מושלם, חרף המחיר שעלול היה לשלם: העמדה זמנית בסימן שאלה של סמכותו כדיקטטור באיטליה.

מנקודת מבטו של מוסוליני, הראיונות שנתן בשנת 1929 ללודוויג היו הצלחה, ללא ספק. לפיכך יכול היה לצפות רק להצלחות תעמולתיות חדשות מפגישה מחדשת עם הכותב הגרמני. בקרב כ-200 המבקרים לערך שקיבל מוסוליני לראיון בין 1923 ל-1943 מגרמניה בלבד, היחס הפרוילגי שלו זכה אמיל לודוויג היה בלתי רגיל. ברור שבשני הראיונות הראשונים בשנת 1929 תפש מוסוליני שהסופר הגרמני עשוי לשמש אותו כמליץ יושר של הפשיזם בין אם ירצה בכך ובין אם לאו, דוקה בשל עמדותיו האנטיפשיסטיות. כדי להיות בטוח שללודוויג אין בטיצ'ינו שום קשרים עם מהגרים אנטיפשיסטיים, הורה לעקוב אחריו לפני ששב והזמין אותו אליו.⁵⁹ בנוסף לכך, הורה לתרגם לאיטלקית את הטקסט של לודוויג על פגישתו עם סטאלין.⁶⁰

58 ר'

Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig, 18-23.

59 הש' לדיווחים של המודיע מלוגאנו, השמורים בארכיון המדינה המרכזי ברומא (ACS):

הראיון השני התקיים ככל הנראה ב- 23 במארס 1932. כנספח לראיון ממאי 1931 שקל לודוויג לכתוב ביוגרפיה של מוסוליני, אבל לא קיבל את הסכמתו של הדו"ח. הביוגרפיה של מרגריטה צרפתי (Sarfatti) אמורה היתה להשאר הביוגרפיה היחידה המבוססת על מידע אישי שתיכתב בימי חייו.⁶¹ עם זאת, קיבל לודוויג – בעזרת המוציא לאור מונדאדורי – את ההסכמה לסדרת ראיונות, שאת מהלכם רשאי היה לסכם בצורה של תמלילים; אלה אמורים היו להאסף ולצאת לאור בכרך אחד. באופן זה, לא הפקיד את עצמו מוסוליני ישירות בידיו של ביוגרף, אלא ביקש לשמור בידיו את השליטה על הספר המיועד.

לפי דיווחיו שלו, בילה לודוויג על בסיס הסיכום הזה בין ה- 23 במארס וה- 4 באפריל 1932 "מדי יום כמעט, למשך כשעה" בארמון ונציה בחברתו של מוסוליני.⁶² ואולם, על סמך הכתוב ברשימות הראיונות השמורות בארכיון המדינה ברומא יכול היה לפגוש את מוסוליני רק שש פעמים לכל היותר.⁶³ עם זאת, מדובר היה בסדרה חד פעמית של ראיונות שהבדילה את לודוויג משמעותית משאר המבקרים (לא רק מהגרמנים ביניהם) ושללא ספק הפכה אותו לאחד מבני השיח הזרים החשובים ביותר של מוסוליני.⁶⁴ השיחות בין מוסוליני ללודוויג נוהלו בשפה האיטלקית, שבה שלט הגרמני בצורה שוטפת. מבחינת מוסוליני היה זה יתרון: הוא יכול היה להתבטא באופן קולח ומדויק יותר מאשר מול מבקרים גרמנים אחרים, שעמם חייב היה להתאמץ ולדבר בקושי רב בגרמנית או בצרפתית. בסיומו של כל ראיון הכין לודוויג תמליל בגרמנית של מהלך השיחה; תמלילים אלה היוו את הבסיס לכתב היד של שיחותיו של מוסוליני עם אמיל לודוויג, שאותו הכין וערך לודוויג תוך חודש בלבד בביתו במושיה שבטיצ'ינו. כתב היד הגרמני נמסר

Ministero dell'Interno, Direzione Generale della Pubblica Sicurezza, Cat. A16, 1932/33, Busta 114 (Emil Ludwig).

60 הש' עם החומר השמור בארכיון המדינה המרכזי ברומא (ACS):

Ministero dell'Interno, Direzione Generale della Pubblica Sicurezza, Divisione Polizia Politica, Fascicoli personali, Pacco 739: „Intervista di Staline dallo scrittore tedesco Emil Ludwig. 13 Dicembre 1931“.

61 ר'

Margherita G. Sarfatti, Mussolini. Lebensgeschichte nach autobiographischen Unterlagen (Leipzig, 1927).

62 ר'

Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig, 13.

63 וזאת ב- 23, 24, 26, 29 ו- 31 במארס, כמו גם ב- 2 באפריל 1932.

ACS, Segreteria particolare del duce, Carteggio ordinario, Udienze, Busta 3108.

64 רק העתונאית לואיזה דיל (Diel) נפגשה עם מוסוליני מספר רב יותר של פעמים. בין השנים 1934 ו- 1939 ערכה אצל הדו"ח לא פחות מ- 21 פגישות. המחבר מכין עליה מחקר נפרד.

למוסוליני, שבקשותיו והצעותיו לתיקונים הסתכמו "בשינוי 18 מלים ובמחיקתם של משפטים ספורים".⁶⁵ מוסוליני נתן בכך אור ירוק לפרסום כתב היד ובה בעת נתן את אישורו לתרגום הספר לאיטלקית ולשפות נוספות.⁶⁶ בנוסף לכך העביר ללודוויג גם תצלום שבו נראה יושב מולו ליד מכתבתו, ושהיה חתום בהקדשה: "ב. מוסוליני לאמיל לודוויג, כמזכרת מהשיחות בארמון ונציה במארס-אפריל שנת X".⁶⁷ כתב היד, שזכה באופן זה לאישור, הועבר לבית ההוצאה היוני של פאול זולנאי (Paul Zsolnay Verlag) שהוציא אותו לאור כבר בקיץ 1932 תחת הכותרת – שגם אותה בחר מוסוליני – שיחותיו של מוסוליני עם אמיל לודוויג. מכל זאת ניתן לפיכך להסיק שהמקור הגרמני של הספר אכן מכיל את אמירותיו המרכזיות של מוסוליני. יחד עם זאת, אין הדבר אומר שכל אמירותיו היו נאמנות לחלוטין לאמת. למעשה, מוסוליני ניצל את ההזדמנות על מנת להציג את עצמו בפני לודוויג באופן שבו היה רוצה להראות באותה נקודת זמן. לפיכך הספר מהווה בראש ובראשונה מקור ללימוד תאורו העצמי שלמוסוליני ושל האופן שבו ביקש להציג את עצמו לציבור.

עד כמה בעייתי היה מבטו של לודוויג על מוסוליני ניתן לראות כבר בכך שהתעקש לראותו כ"מדינאי דגול" ללא מצרים.⁶⁸ הוא תאר אותו כ"אדם בעל הנימוסים המעודנים ביותר מכל הדיקטטורים", והוקסם מכך שמוסוליני הוא "האדם הכי טבעי בעולם בעת שיחה".⁶⁹ נוכחותו הגופנית של הדיקטטור הרשימה אותו; "ידיו היפות" ו"קולו הרגוע והאפל" מצאו חן בעיניו.⁷⁰ את האף המרשים ואת הסנטר הבולט של מוסוליני פרש לודוויג כביטוי לאנרגיה גברית.⁷¹ ריתק אותו גם אורח החיים הסגפני והמודע לענייני בריאות לכאורה של

65 ר'

Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig, 13;

הש' עם

Mondadori, Cronistoria, XV.

66 הש' עם מונדאדורי, שם.

67 ר'

"B. Mussolini für Emil Ludwig in Erinnerung an die Gespräche im Palazzo Venezia im März-April 1932 – Jahr X".

העתק של התצלום ושל ההקדשה מודפסים על עטיפת הספר

Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig.

68 שם, עמ' 38.

69 שם, ע"מ 35 ו-37.

70 שם, ע"מ 50 ו-145.

71 וכך הופיע אצל לודוויג כבר ב-

מוסוליני, ששתה מעט אלכוהול, היה צמחוני ונמנע "ממנעמי החברה".⁷² אפילו את הצהרתו של מוסוליני, שהנהיג את "הברכה הרומאית" ביד ימין מונפת קדימה מפני שהיא "היגיינית, אסתטית וקצרה יותר" מלחיצת היד פירש לודויג כדבר חיובי בהקשר זה.⁷³

האפיון הנלהב הזה של אישיותו של מוסוליני תאם להערכתו החיובית עד מאד של לודויג את הדיקטטורה הפוליטית שלו. לודויג אמנם העלה מספר נקודות רגישות והתימר להתיצב "בשיחות עם מוסוליני באופן עקבי כיריב שלו",⁷⁴ אולם ניכר בבירור שבשיחות היו מעט מאד מצבים של עימות. כך היה לודויג למעשה "הזר היחיד שהתקבל לראיון בארמון ונציה והעלה את שמו של מתאוטי (Matteoti)" על דל שפתיו, באותו אופן שבו גם דיבר עם סטאלין על טרוצקי.⁷⁵ אולם באף אחת מן השיחות לא הודה מוסוליני ברצח מנהיג המפלגה הסוציאליסטית במאי 1924, רצח שמוסוליני היה אחראי לו, לפחות מבחינה פוליטית. הוא העדיף להשיב לשאלתו של לודויג באזכור פשעים פוליטיים ברפובליקת וימאר.⁷⁶ לודויג התיחס גם לבעית דרום טירול, שהעסיקה באופן מיוחד את הציבוריות הגרמנית, אולם מבלי לשים עליה דגש מיוחד.⁷⁷ הוא כן הצליח להביא את מוסוליני לכדי מבוכה כששאל איך הוא יכול למשול ללא חופש עתונות. אך גם את "השאלה הערמומית" הזו הדף האחרון בשאלת הנגד האם חופש עתונות אפשרי בכלל.⁷⁸ רק פעם אחת, לפי תאורו של לודויג, "התכעס פתאום" מוסוליני, כשהצביע לודויג ללא כחל ושרק על הבעיה הגלומה בכך שהפשיזם נוקט במדיניות של עידוד ילודה באיטליה המאוכלסת כבר גם כן יתר על המידה.⁷⁹ נראה שפגע בעצב חשוף של האידיאולוגיה האימפריאליסטית של מוסוליני.

לודויג הלך לקראת מוסוליני באופן מיוחד בשאלה מה מקנה לגיטימיות לדיקטטורה שלו. כפי שחשף

Ludwig, Drei Männer in Rom, 161.

72 ר'

Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig, 107.

73 שם, עמ' 112.

74 ר'

Ludwig, Gespräche mit Masaryk, 8.

75 ר'

Ludwig, Colloqui con Mussolini, XXXIX.

76 ר'

Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig, 139.

77 שם, עמ' 79 ואילך.

78 שם, עמ' 113.

79 שם, עמ' 170 ואילך.

במבוא לשיחות, התנגדותו החריפה לדיקטטורה נעלמה מאז שהמושגים דמוקרטיה ופרלמנטריזם הלכו ונראו לו חלולים יותר ויותר, ואחרי שצצו "במוסקבה וברומא דברים כבירים מבחינה חומרית". כך גילה "את הצד הקונסטרוקטיבי של שתי הדיקטטורות הללו".⁸⁰ את הסיבה המכריעה למשבר הדמוקרטיה אבחן לודויג בכך שחסרו לה "האנשים הגדולים". בשיחה עם מוסוליני אף הצהיר שהגרמנים "יעדיפו מנהיג אחד משכמו ומעלה על פני 500 הבינוניים שברייכסטאג".⁸¹ בהתבטאויות אלו הקל לודויג על מוסוליני להצדיק את שליטתו הרודנית ולטעון שהוא חייב לשלוט "בהמונים", כי אלה אינם יכולים לשלוט בעצמם.⁸²

גם בנושא מדיניות החוץ הפשיסטית גילה לודויג הבנה יוצאת מגדר הרגיל למדיניותו של הדיקטטור. למרות המגמה המיליטריסטית הברורה של המשטר הפשיסטי הוא היה משוכנע שמוסוליני אינו חותר לשום מלחמה, אלא מקדיש את עצמו רק ל"כינונה הקונסטרוקטיבי של איטליה".⁸³ מוסוליני הציג את עצמו בהקשר הזה כמעריץ של ביסמארק (Bismarck), תוך שהוא מסרב לראות בנפולאון – שאליו השוו אותו לעתים כה דחופות – מודל לחיקוי. זה, על כל פנים, לא מנע מלודויג לציין את ה"אימפריאליזם" כאחד "הכחות היסודיים ביותר של הטבע האנושי"; בכך קשר את עצמו, באופן בלתי ישיר, למדיניות חוץ התפשטותית.⁸⁴ הוא סרב להאמין בכך שהפשיזם האיטלקי היה מוכוון באופן בסיסי למלחמה ולהתפשטות טריטוריאלית; בשנת 1940 עוד החזיק בדעה שמוסוליני ניהל "מלחמה רכה" נגד "כושים אפריקאים".⁸⁵

משמעות מיוחדת היתה באזני לודויג לקביעתו של מוסוליני שבאיטליה אין אנטישמיות. בעיניו נבדל בכך הפשיזם באופן יסודי ועמוק מהנציונלסוציאליזם, שבו היתה אנטישמיות גזענית מרכיב מכונן. בפועל לא היתה באיטליה של שנת 1932 מדיניות אנטישמית, אולם קבוצות פשיסטיות שהתקבצו סביב כתב העת החיים האיטלקיים (*La Vita Italiana*) של ג'ובאני פרציוזי (*Preziosi*) פעלו בה באופן גלוי לחלוטין. בכל מקרה, הוא יכול היה לחשוב על כך שהיטלר העלה את המפלגה הנאצית על נתיב פרו-פשיסטי בלי קשר

80 שם, ע"מ 58 ו-62.

81 שם, עמ' 163.

82 שם, עמ' 123.

83 שם, עמ' 38.

84 שם, עמ' 63.

85 ר' באנגלית:

להעדר פעילות אנטישמית אצל הפשיסטים.⁸⁶ כבר בשנת 1926 התווה הרמן גרינג (Göring) בכתב העת *המשקיף העממי* [Völkische Beobachter] את הדרך לנציונלסוציאליסטים, והצביע על האופן שבו יוכלו להגיע להבנה עם הפשיסטים בנושא זה: הוא הגדיר את הבונים החופשיים בקצרה כ"סוכנות יהודית" [במקור Stab] וראה בפשיסטים – מכיון שהם נלחמים בבונים החופשיים – חברים בחזית אחת עם הנציונלסוציאליסטים.⁸⁷ לנוכח זאת, מאמציו של לודויג להבדיל בין הפשיזם האיטלקי לנציונלסוציאליזם בגלל יחסם ליהודים היו בגדר אשליה. בדומה למשקיפים אוהדי פשיזם אחרים ממוצא יהודי, כמו למשל העורך הראשי של הברלינר *טאגבלאט*, תאודור וולף (Wolff), גם עיניו של לודויג טחו מלראות שהאנטישמיות המודרנית יכולה לקבל ביטוי פוליטי בכל רגע, כפי שאכן קרה באיטליה שנים ספורות לאחר מכן.⁸⁸

בסופו של דבר התרשם לודויג מאד מהצהרתו של מוסוליני שהפשיזם אינו ניתן לייצוא לחוץ לארץ. למרות שמזמן חלם על אירופה פשיסטית תחת הנהגה איטלקית, הכחיש מוסוליני משך זמן רב את תכניות ההתפשטות שלו, שהמניע להן היה אידיאולוגי; אולם בשנת 1932 פעלו – בהסכמתו – מספר ארגונים פאן-פשיסטיים בחו"ל.⁸⁹ מעל הכל, היו גם קשרים ישירים עם המפלגה האחות הפשיסטית, דבר שבגרמניה – וקשה להאמין שלודויג לא ידע על כך – עורר ויכוח ציבורי.⁹⁰ הודות לנכונותו הרבה להאמין לו, יכול היה מוסוליני להשתמש בלודויג בכדי להסוות את שאיפותיו הפוליטיות גם בהקשר הזה.

כשהציג עצמו מוסוליני בשיחות כרודן המחויב בעקרון לשלום, המשתמש בכוחו רק לחינוך בני עמו ושאין לו כוונות התפשטותיות או אנטישמיות, הדבר לא תאם את האמת בשום אופן. את העובדה שלודויג קנה ממנו את הדימוי הזה, יכול היה מוסוליני לרשום כהישג תעמולתי. למונדאדורי אמר שהספר "מענין" ותאם

86 הש' זאת ל-

Wolfgang Schieder, Das italienische Experiment. Der Faschismus als Vorbild in der Krise der Weimarer Republik, in: Schieder, Faschistische Diktaturen, 149-184.

87 הש' שם, עמ' 176 ואילך.

88 הש' שם, עמ' 156 ואילך.

89 הש' בנוסף גם

Beate Scholz, Italienischer Faschismus als „Export“-Artikel (1927-1935). Ideologische und organisatorische Ansätze zur Verbreitung des Faschismus im Ausland (Trier, 2001) <<http://ub-dok.uni-trier.de/diss/diss30/19970213/19970213.htm>> (23 Februar 2012); Marco Cuzzi, L'internazionale delle camicie nere. I CAUR, Comitati d'azione per l'universalità di Roma, 1933-1939 (Milano, 2005).

90 הש' גם

Wolfgang Schieder, Faschismus im politischen Transfer. Giuseppe Renzetti als faschistischer Propagandist und Geheimagent in Berlin, 1922-1941, in: Schieder, Faschistische Diktaturen, 223-252.

"ב-99% את מחשבותיו ואת מה שאמר"; את הסופר הגרמני כינה באופן מסקרן "סומארו" [somaro], ("טמבל").⁹¹

ככל שהצליחה הצגתו העצמית של מוסוליני באמצעות השיחות בארצות דוברות הגרמנית, כך גדלה הבעיה בהוצאתו של הספר לאור באיטלקית. ארנולדו מונדאדורי מסר את כתב היד הגרמני לתרגום לאיטלקית עוד במהלך ההדפסה. מגשי הדפוס של התרגום נמסרו מיד למוסוליני. חוץ משורה של שינויים סגנוניים, שהכניס בכתב ידו לנוסח המקורי, לא היתה לו שום התנגדות להדפסת התרגום האיטלקי ולפרסום הודעה על הוצאתו הקרובה לאור. בעקבות זאת, פורסמו בעתונים האיטלקיים ידיעות הופעתו בקרוב של הספר שיחות עם מוסוליני [Colloqui con Mussolini] מאת "אמיליו לודויג".⁹²

ואולם, אחרי מסירתם של שני העותקים המודפסים הראשונים של הספר התקשר יועץ התקשורת של מוסוליני, גייטאנו פולורני (Polverini) למונדאדורי ואסר על המשך הפצת הנוסח האיטלקי. מונדאדורי נאלץ למסור את מגשי הדפוס לידי שוטר. בתגובה להערתו שהכין כבר העתק שלהם, נעלם השוטר תוך שהוא פולט גיחוך – פתרון אל"איטליאנה. בסופו של דבר התערב בעניין גם ממלא מקום המזכיר הפרטי של מוסוליני, אוסואלדו סבסטיני (Sebastini), ומסר למונדאדורי שמוותר לו למכור את ההדפסה הראשונה של המהדורה האיטלקית של השיחות, בת 20,000 העותקים; אולם הדפסה שניה תותר לפרסום רק אחרי הכנסת מספר רב של שינויים ומחיקות.⁹³

איך ניתן להבין את ההלוך-ושוב המוזר הזה? אפשר להניח בודאות שרק מוסוליני עצמו קרא את כתב היד המקורי בשפה הגרמנית. מתוך הערכת יתר של ידיעתו את השפה, אך גם מתוך הנחתו – שנבעה מיוהרה אישית – שנתן ללודויג מופע יוצא מגדר הרגיל, שיחרר את הטקסט עם תיקונים מועטים בלבד. נראה שגם את תיקוני סדר הדפוס של המהדורה האיטלקית ערך לבד. פמלייתו, לפיכך, נחשפה

91 ר'

Mondadori, Cronistoria, in: Ludwig, Colloqui con Mussolini, XVII.

92 הש' שם, עמ' XVIII ואילך. התרגום הופיע תחת הכותרת

Emilio Ludwig, Colloqui con Mussolini. Traduzione di Tomaso Gnoli (Milano, 1932).

שינוי הכותרת נועד ככל הנראה לשוות לספר אופי רשמי יותר.

93 שם, עמ' XXIII ואילך.

להתבטאויות חריפות של מוסוליני בספר רק מהפרסומים המקדימים בעתונות או מהעותקים לדוגמה, אם בכלל. נראה שהדאגה היתה כה חמורה, עד שברגע האחרון ניסו למנוע את פרסום המהדורה האיטלקית. נסיון זה כשל כי בינתיים יצאה המהדורה הגרמנית לאור והצרפתית עמדה ממש לפני היציאה לחנויות.⁹⁴ מכיון שמוסוליני לא רק סמך את ידיו על המהדורה האיטלקית אלא אפילו דיבר במפורש על יציאתה הקרובה לאור, הרי שאי-יציאתה לאור היה מציג אותו במערומיו. מוסוליני בחר אחר כך בפשרה די חסרת היגיון: יש תיעוד לכך שב-30 ביוני 1932 נתן הוראה אישית למושל של מילאנו לאסור על מונדאדורי להוציא הדפסה נוספת של הספר "לפני שאתרגם אותה חזרה לאיטלקית בהירה ומובנת".⁹⁵ מונדאדורי זומן למשרד המושל ותוכן המברק הובא לידיעתו. עד כמה אבסורדית היתה ההוראה ניתן ללמוד מכך שההדפסה הראשונה, שכללה 20,000 עותקים, אזלה תוך ימים ספורים – בעוד שהמהדורה השניה צברה אבק במחסנים.⁹⁶ לודויג כינה אותה מאוחר יותר "מהדורה מזויפת", אך הדגיש שאינו מתחרט "על שום דבר שפרסמתי מתוך הראיונות הללו".⁹⁷ הוא אף הוסיף ש"לעתים רחוקות יצא לי לנהל שיחה כה טובה עם שותף לדעה, עם פציפיסט או דמוקרט, כמו שיצא לי לנהל עם איש השררה המבריק הזה".⁹⁸ גם בנוגע למהדורה המקורית של השיחות בשפה הגרמנית היה ברור עד כמה סונוור לודויג ממפגשיו עם "האיש הגדול", גם אחרי קריסת הפשיזם.

לא ידוע מי היו הצנזורים שתיקנו את השיחות וניקו מהן התבטאויות בלתי רצויות טרם פרסום המהדורה החדשה. כתב היד המצונזר שנשלח למונדאדורי מספר חודשים לאחר מכן לא הכיל הערות שוליים נוספות בכתב ידו של מוסוליני.⁹⁹ ההשערה שהעלה לודויג מאוחר יותר, שהטקסט עבר עיבוד בידי מנהיגים

94 הש' עם מכתבו פולורלי ללודויג, הנמצא בעזבונו:

Deutsches Literaturarchiv Marbach, Nachlass Emil Ludwig, Brief des Pressechefs G. Polverelli an Emil Ludwig, 12 September 1932.

95 ר'

Mondadori, Cronistoria, in: Ludwig, Colloqui con Mussolini, XXIVf.

96 שם, עמ' XXV ואילך.

97 ר'

Deutsches Literaturarchiv Marbach, Nachlass Emil Ludwig, Masch. Manuskript „Geschenke des Alters“, 110.

98 שם, עמ' 116.

99 ר'

Mondadori, Cronistoria, in: Ludwig, Colloqui con Mussolini, XXV.

פשיסטים בכירים, אינה סבירה, מכיון שמוסוליני מעולם לא הרשה לאלה להתערב בפרסומיו.¹⁰⁰ על בסיס פנייתו האוטוקרטית ישירות למונדאדורי, ניתן לשער שהיו אלה עוזריו הקרובים (כיאוווליני, סבסטיאני ופולורלי) (Chiavolini, Sebastiani, Polvereli). בדיווח אמין אחד הוזכר באופן מעורר עניין שפולורלי יצא מדעתו לחלוטין כשקרא לראשונה בקוריירה דלה סרה (Corriere della Sera) מובאות מהמדורה הראשונה של השיחות.¹⁰¹

השוואה של תיקונו של מוסוליני עם אלה של עוזריו מראה אילו אמירות נראו בעיתיות בעיניהם. השינויים המקוריים שהכניס מוסוליני – להוציא תיקון של מספר טעויות (כמו למשל "דנטון" במקום "דנטה") ושיפורים סגנוניים זעירים – הצטמצמו באופן עקרוני לריכוך, עד כמה שאפשר, של תיאור עברו המהפכני. כך, מחק מוסוליני את כינויו כ"אנרכיסט מהפכני" ["anarchico rivoluzionario,"] כמו גם את תיאורו העצמי כ"קומוניסט", שאותו החליף ל"סוציאליסט".¹⁰² ראשית כל, ניתן להבין שלקראת ההדפסה השניה התעלמו הצנזורים מכך שמוסוליני כבר אישר את הנוסחים הגרמני והאיטלקי. השוואה של שתי המהדורות עוררה את הרושם שהדוֹלָה אף תיקן את עצמו. אולם ראשית לכל הם הוציאו שורה של התבטאויות של מוסוליני שנראו להן רגישות, בשאלות דתיות. כך נמחקה פסקה שבה התבטא מוסוליני באופן שלא היה חד משמעי בנוגע לאופן שבו יש לראות את עונש המוות מנקודת מבט דתית.¹⁰³ גם הערותיו הפזיזות על פאולוס ופטרוס, שאותו כינה מוסוליני כ"סוג של תועמלן", נמחקו; כך גם ההשוואה בין יוליוס קיסר לישוע.¹⁰⁴ בסוף השיחות מחקו הצנזורים מספר עמודים שבהם הודה מוסוליני בפתיחות ובגילוי לב שבצעירותו לא האמין בהתחלה בשום דבר, ורק בהדרגה החל להאמין ב"כח אלוהי" – אבל לא בהכרח נוצרי.¹⁰⁵ למעשה מוסוליני "נסחף לומר כאן דברים שעדיף היה לו לשמור לעצמו".¹⁰⁶

100 ר'

Ludwig, Introduzione, in: Ludwig, Colloqui con Mussolini, XXXVIIIf.

101 הש' עם

ACS, Ministero dell'Interno, Direzione Generale della Pubblica Sicurezza, Divisione Polizia Politica, Fascicoli personali, Pacco 739: Emil Ludwig, Roma, 1 luglio 1932.

102 הש'

Ludwig, Colloqui con Mussolini, 13, 67.

103 שם, עמ' 56 ואילך.

104 שם, ע"מ 173 ו-176.

105 שם, ע"מ 222 – 224.

106 ר'

בולטת עוד יותר העובדה שהצנזורים עמלו למחוק את הפסקאות שבהן התעמת הדוֹצ'ה ישירות עם הכנסייה הקתולית. ניכר בבירור שהיה רצון להמנע מכניסה לעימות מחודש עם הוטיקן, אחרי שהסכסוך בעניין החוק הקתולי (ACI) [במקור Azione Cattolica] כבר היה בחצי הדרך לקראת יישובו.¹⁰⁷ כך נמחקה פסקה שבה הצהיר מוסוליני – הצהרה שעלתה בקנה אחד עם מדיניות עידוד הילודה הפשיסטית – שהפשיזם דואג לכל האמהות, בלי הבדל, "בין אם האם היא אשתו של האב או רק חברתו לחיים".¹⁰⁸ הצנזורים ביקשו למחוק גם את הצהרתו הגלויה והכנה של מוסוליני שהיה רוצה להשתחרר "מהחובה להשתחוות ולנשק את ידו" של האפיפיור לפני פגישה עמו.¹⁰⁹ באותה מידה לא מצאה חן בעיניהם אמירתו של מוסוליני שבזמן שכתב את הרומן האנטי-כנסייתי שלו פילגשו של הקרדינל "אכן היתה הכמורה חדורה ביסודות מושחתים".¹¹⁰

הסיפור ההפכפך של הדפסת הנוסח האיטלקי מראה עד כמה קשה היה למוסוליני להניע תעמולה פשיסטית בינלאומית באמצעות השיחות ולשווק את עצמו לציבור הרחב כאינטלקטואל חופשי ופתוח, מבלי לסכן את מיתוס הדוֹצ'ה בתוך המשטר הפשיסטי. ברור שמבחינתו – כמו בכל הראיונות לעתונאים זרים – היתה זו רק שאלה של יצירת אימפקט חיצוני, אחרת כבר בשלב ההגהה של הנוסח הגרמני של השיחות (ועוד יותר מזה בשלב הגהת הנוסח האיטלקי) היה שם לב יותר להשפעות שעשויות היו להיות

Renzo De Felice, Mussolini il duce. I: Gli anni del consenso 1929-1936 (Torino, 1974), 46.

107 למעשה, נראה שהספר גרם לתכונה לא מבוטלת בוטיקן. אין לדעת האם אכן חשבו שם שמוסוליני תומך על ידי "יהודי פיקח" (לעניין זה הש' את הדיווח של המודיע המשטרתי מתאריך 4 ביולי 1932,

Ministero dell'Interno, Direzione Generale della Pubblica Sicurezza, Divisione Polizia Politica, Fascicoli personali, Pacco 739: Emil Ludwig

הנמצא בארכיון המדינה ברומא ACS); אין לדעת גם עד כמה נכונה היתה השערתו של לודויג שהאפיפיור פיוס האחד-עשר סבר שהמראיין "היטיב להבין את מוסוליני יותר מרוב האיטלקים" (הש' 115, Ludwig, Geschenke des Alters).

108 ר'

Ludwig, Colloqui con Mussolini, 166.

109 שם, עמ' 171.

110 שם, עמ' 186 ואילך. מוסוליני התייחס בכך לרומן הנעורים שהוציא בשנת 1909 תחת השם Claudio Particella, *L'amante del Cardinale Emanuel Madruzzo* (Milano, 1909).

תרגום לגרמנית של הספר הופיע תחת השם

Die Mätresse des Kardinals (Bern, 1930).

להתבטאויותיו בתוך איטליה.

עבור לודוויג, *השיחות* – במהדורה הגרמנית המקורית – לא היו הישג עתונאי; מובן מאליו שגם לא הצליח למנוע את נסיקתו של היטלר באמצעות הצגת הניגוד בינו לבין מוסוליני. לא ידוע עד מתי בכלל הופצה המהדורה הראשונה בגרמנית; מאז שריפת הספרים, לכל המאוחר, אי אפשר היה למכור עוד את הספר בגרמניה. אולם הודות לתרגומים הרבים, הספר נמכר טוב בחו"ל.¹¹¹

הפשיסטים הגרמנים הגיבו לספר בדחיה זועמת. הכתב ברומא של עתונים שונים שהיו בעלי נטיה ימנית, פרד ויליס (Willis), קטל את לודוויג ב *Nationalsozialistischen Korrespondenz* עם ביקורת שכותרתה היתה "עסקי מוסוליני של אמיל לודוויג כוהן", ששיאה היה בקביעה הנחרצת: "זה איננו מוסוליני שלנו".¹¹²

כתב אחר ברומא האשים את לודוויג בהיותו "קשקשן אינטלקטואליסטי חסר תקוה"; הוא התנער מהכתוב בספר בטענה שלודוויג השפיע על הדוצ'ה ומשך אותו בלשון.¹¹³ בשונה ממה שציפה לודוויג, האדרתו את

111 הש' למהדורה האנגלית:

Emil Ludwig, Talks with Mussolini (London, 1932)

צרפתית:

Entretiens avec Mussolini (Paris, 1932)

ספרדית:

Coloquios con Mussolini (Buenos Aires, 1932)

רומנית:

De vorbã cu Mussolini (Bukarest, שנה)

סרבוקרואטית:

Mussolini-Razgovori (Belgrad, שנה)

תרכית:

Mussolini. Ilc mülákát (Istanbul, 1932)

צ'כית:

B. Mussolini osmnãct rozhovory (Prag, 1932)

הולנדית:

Mussolinis Gesprekken met Emil Ludwig (Arnhem, 1932).

112 מצוטט לפי דיווח של הקונסול הכללי האיטלקי במינכן בתאריך 18 ביולי 1932, אצל:

De Felice, Mussolini e Hitler, 203f.

הש' גם לדיווח של הקונסול הכללי בשטוטגרט מה- 16 ביולי 1932, המצוטט באותו מקום בעמ' 201. לגבי עמדתו

הפוליטית של וילי ר' ספרו "המוקדש לאדולף היטלר" ושיצא בהוצאה Eher הנציגול-סוציאליסטית:

Männer um Mussolini (München, 1932).

113 ר'

H. L. [Horst Lehmann], Ein Genie und sein Widerpart. Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig, in: Berliner Börsenzeitung, Literaturbeilage, 16 August 1932.

מוסוליני הזיקה להיטלר בסופו של דבר פחות משהועילה לו. כמי שהיה בן בריתם של שמרנים ולאומנים, כמו גם בהיותו ראש ממשלה התלוי במלך, בצבא ובדרגי הממשל הבכירים, יכול היה מוסוליני להצטייר בעיני הרבה "מעריצי מוסוליני גרמנים" כמודל של רודן שגם היטלר יכול להתאים לו באורח דומה.¹¹⁴ קל היה להם להתעלם מחוסר האפשרות להשוות בין הינדנבורג (Hindenburg), הנשיא הקשיש ובעל תקופת הכהונה הקצובה, לבין המלוכה החוקתית באיטליה.

כמה מחבריו להשקפה בחוגי האינטליגנציה השמאלית היו מוטרדים מכך שלודויג שינה בגלוי את השקפתו הפוליטית. קרל פון אוסייצקי גינה את הספר תחת הכותרת האירונית *בניטו לודוויקו* בכתב העת *ולטבוהנה* והאשים את לודויג בכך שהציג בו "דיקטטור בעל צביון אנושי".¹¹⁵ היינריך מאן (Mann) כתב ללודויג מכתב מיוסר משהו, שבו הדגיש ש"הסימפטיה שלו לנושא" לא הפריעה לו, אך בהמשך לכך הביע את ההפך הגמור.¹¹⁶ אחרים אמנם העידו שלודויג הוא "מראיין יוצא מן הכלל", אולם טענו נגדו שלא הכיר את הטקטיקה של מוסוליני, שרואה בראיון "אקט של מדיניות החוץ" ומנצלת אותו לצרכיה.¹¹⁷ גם אם זקפו לזכותו את העובדה שלא נשבה "בקסמו של מוסוליני", האשימו אותו שקיבל ללא ערעור את "הצהרות השלום" של מוסוליני ושמבטו לא חדר מעבר ל"דמגוגיה הפרימיטיבית והברוטאלית של אדם אחוז תאוות שלטון".¹¹⁸

כמה עתונים בורגניים, על כל פנים, נתנו ללודויג תמיכה איתנה. הדבר נכון בראש ובראשונה לברלינר

114 ר'

Deutsche Mussolini-Schwärmer, in: Abwehr-Blätter. Mitteilungen aus dem Verein zur Abwehr des Antisemitismus 38 (1928), 107.

115 ר'

Thomas Murner [Carl von Ossietzky], Benito Ludovico, in: Die Weltbühne, 6 September 1932;

H. L. (Rom), Ein Genie und sein Widerpart.

116 ר'

Deutsches Literaturarchiv Marbach, Nachlass Emil Ludwig, Heinrich Mann an Emil Ludwig, Berlin 29 November 1932.

117 ר'

W. H., Mussolini debattiert.

118 ר'

Ludwig Bauer, Diktatur im Dialog, in: Das Tagebuch, 13 August 1932.

טאגבלאט, שעורכו הראשי תאודור וולף כבר מזמן היה בן בריתו הפוליטי של לודויג. כעתונאי הליברל-דמוקרט הראשון של רפובליקת וימאר, עשה וולף מפנה מרשים כבר בשנת 1930, כשהציג את הרודן הפשיסטי כמדינאי מעשי, נטול "יוהרה לאומנית".¹¹⁹ גם הוא כבר קנה ממוסוליני את הסיפור שברצונו רק לבנות "דמוקרטיה סמכותנית" ושהאנטישמיות זרה לו בדיוק כמו כל סוג של אימפריאליזם.¹²⁰ בפגישה שנערכה ברומא ב-28 באפריל 1930 נתן וולף למוסוליני לשטות בו בדיוק כפי ששיטה שנתיים מאוחר יותר בלודויג.¹²¹ לפיכך יכול היה רק להרגיש הקלה לנוכח שינוי הכיוון הפוליטי של לודויג, אחרי שהוא בעצמו ספג ביקורת כמי ש"חוזר כמו תוכי" [Nachbeter] על דבריו של מוסוליני.¹²² עוד טרם צאתו לאור של הספר פורסמו קטעים מהשיחות בברלין טאגבלאט,¹²³ ואחרי צאתו לאור הופיעה בו מאמר ביקורת מפורט.¹²⁴ אם עד היום נחשב מוסוליני חלקית ובטעות ל"דיקטטור אנושי" בהשוואה להיטלר ולסטאלין, הרי שלודויג ללא ספק תרם לביסוס המיתוס הזה. האותנטיות שייחס לודויג להתבטאויותיו הפכה את מוסוליני לסימפטי כבן-אדם וגרמה לו להראות מתון גם כרודן. לודויג לא המציא את המיתוס הזה, אולם אין ספק שהשיחות חיזקו את האהדה ללוצ'ה, שהיתה נרחבת ונפוצה מאד בגרמניה, מהימין הפוליטי ועד למרכז הבורגני.¹²⁵ בסקפטיות שלו ביחס לדמוקרטיה הפרלמנטרית, שצמחה בתקופת המשבר של רפובליקת וימאר, ובמשיכתו לרודנים סמכותניים ייצג לודויג לפיכך את חוסר האונים הבורגני נוכח הפשיזם, שזמן קצר לאחר מכן, בצורתו הגרמנית, נחל נצחון בגרמניה.

119 ר'

T. W. [Theodor Wolff], Bei Mussolini, in: Berliner Tageblatt, 11 Mai 1930.

120 שם. במקור:

"Ja, dem italienischen Faschismus ist selbst der Begriff des Antisemitismus fremd".

121 הש'

Segreteria particolare del duce, Carteggio ordinario, Udienze, Busta 3104.

122 ר'

Nachbeter Mussolinis, in: Frankfurter Zeitung, 12 Mai 1932.

123 ר'

Emil Ludwig, Gespräche mit Mussolini. Handeln und Denken, in: Berliner Tageblatt, Morgenausgabe, 28 juni 1932.

124 ר'

W.R., Gespräche mit Mussolini, in: Berliner Tageblatt, Abendausgabe, 12 August 1932.

125 הש'

Schieder, Das italienische Experiment, 182-184.